

Texter om moral

Ta ansvar för varandra förverkligar politik

Etik står över nationalstaten: Erich Fromm

Fascism är när vi sätter nationen som högsta värdet. När våra handlingar följer en princip som överordnar nationen. Och som därmed samtidigt underordnar andra värden som etik, solidaritet, befrielse.

I demokratier brukar vi dock inte ideologiskt sätta nationen över alla andra värden. Ifall nationalstaten i praktiken ändå överordnas etik och befrielse är fascismen sällan ideologisk. Den är snarare en oavsiktlig följd av vår lydnad, av att vi låter nationalstaten dominera. Vi vänder oss gärna mot det som dominerar. När vi riktat oss mot staten vänder vi samtidigt andra värden ryggen. Andra värden försvinner in i bakgrunden.

Politik och befrielse är etisk

Befrielse, enligt socialpsykologen Erich Fromm, är att sätta etiken över nationen. Befrielse är att sätta varandra och vår gemenskap över staten. Befrielse är att bryta vår underordning till staten. Befrielse innebär därför alltid olika former av olydnad mot nationalstaten.

"This problem, however, cannot be solved basically by skilful propaganda but

only by the victory in all countries of one fundamental truth: that ethical principles stand above the existence of the nation and that by adhering to these principles an individual belongs to the community of all" (Erich Fromm, *Escape From Freedom*, 1941, p181)

Per Herngren

2013 11 07, version 0.1.2

Referens

Erich Fromm, *Escape From Freedom*, New York: Henry Holt and Company, 1941, Owl Books Edition 1994.

Fascism i bredare betydelse - bilaga 1

Fascism används idag även i betydelsen av att sätta ett värde över alla andra värden. När allt annat underordnas en sak kallas det ibland för fascism. Nationalstatsfascism blir då bara en variant bland flera olika fascismer. Jag vet inte ifall Erich Fromm såg fascismen som ett stort system. Själv begriper jag fascism snarare som svärmar av små mikrohandlingar där ett enda värde sätts före alla andra värden. Fascism är alltså små system som kan imiteras, smitta av sig, mångfaldigas och kopplas ihop med andra system.

Etik - bilaga 2

Etik är hur sårbarhet, oförutsägbarhet, okontrollerbarhet ställer krav på grupper och organisationer att ingripa, och att därmed fatta beslut.

Beslut är oförutsägbart, inte härlett ur en princip, formel, tvång, kausalitet eller logik. Ifall det visar sig att ett "beslut" kan härledas ur något annat så ersätts beslutet av förklaringen.

Etiken som sårbarhetens krav på beslut och ingripande innebär i så fall att etiken inte kan härledas. Etiken kräver beslut. Etiken är till sitt väsen politisk. Det politiska är till sitt väsen etiskt.

Fascism som saker och tings underordning under EN princip blir därmed en flykt från kravet på beslut och ingripande, en flykt från det etiska och politiska.

Etik kommer inte från etiken: Emmanuel Levinas

Andra människor behöver oss. Deras behov ställer etiska krav på oss, menar den judiska filosofen Emmanuel Levinas i *Totality and infinity*. När andra människor jagas på flykt, förtrycks, mobbas, görs hungriga, underordnas, så kräver det vårt ingripande.

Det etiska kommer inte från någon åsikt, uppfattning, teori, kalkyl eller dogm. Det etiska kommer inte heller från etiken. Det etiska kommer från de förtrycktas och underordnades behov. Från de krav som våra medmänniskors sårbarhet ställer på oss.

De olika, de annorlunda

De andra ska här inte förstås som de som är lika oss, eller som har en identitet vi kan identifiera oss med. Etik bygger inte på samma. Etik kommer inte från samma grupp eller från samma medborgarskap. Etiken är kravet från de som inte är samma som oss. De vi inte identifierar oss med. De som är olika oss. Främlingarna.

Etik baseras, enligt Levinas, därför inte på igenkännande. Etik är kravet från de som vi inte känner igen.

Ifall etik istället hade byggts på igenkännande eller tillhörighet så skulle det etiska utgå från oss själva. Det etiska skulle bli självupptagenhet med oss själva och vår egen godhet.

Olydnad och lydnad mot etiska krav

Det etiska ska förstås som en order. En order från någon annan än mig själv. Från andra behov än de maktordningar jag vanligtvis lyder.

Denna etiska order behöver inte komma från en mun som i: Hjälp oss! Den kan

komma från ett ansikte, en blick, en berättelse eller från kunskapen att andra människor har avgörande behov som inte tillfredsställs.

Levinas menar att mötet ansikte mot ansikte öppnar upp ett nät eller en värld av etiska krav. Ifall vi läser Levinas mot Levinas hjälper han oss bort från den individualism han kämpade med. Etiken behöver då inte begränsas av ansikte mot ansikte möten. Möjligen behövs ett annat ansikte för att jag ska komma ur föreställningen att världen består av mig och mina upplevelser: andras krav på mig tvingar mig ut ur solipsismen. Men mötet med andra ansikten hjälper oss att även möta de vars ansikten vi inte ser eller möter.

Det etiska är alltid lydnad och olydnad. Vi kan vägra lyda det etiska kravet. Vara olydiga mot de förtrycktas behov och lydiga mot det egna. Eller de etiska kraven från våra medmänniskor kan göra oss olydiga mot maktordningar och lydiga till de underordnades krav. Det etiska går alltså inte att skilja från lydnad och civil olydnad. De är sammanvävda med varandra.

Per Herngren

14 maj 2017, version 0.1.1

Referens

Emmanuel Levinas, *Totality and Infinity: An Essay on Exteriority*, Springer Science & Business Media, 1979 (original 1961).

Etik är ingripande: Agamben-Gandhi

Etik är inte att dra sig undan från våld och ondska för att bli god. Etik är att interвенера i våld, visar den italienske filosofen Giorgio Agamben. Etik bygger därför inte öar av godhet och själv rättfärdighet. Etik blandar sig i. Etik griper

in där våld och förtryck utförs.

"The meaning of ethics becomes clear only when one understands that the good is not, and cannot be, a good thing or possibility beside or above every bad thing or possibility"(1).

Agamben och Gandhi

Agambens etik hamnar i resonans med Mohandas Gandhis ickevåld. Gandhi tar bort mellanrummet mellan icke och våld. Han trycker inte in ett särskiljande. Ickevåld tar inte avstånd, ickevåld berör våld.

Ickevåld går på så sätt åt motsatt håll gentemot icke-våld, att dra sig undan. Det blir därmed mer begripligt varför Gandhi var så kritisk mot pacifismen, att vägra delta i våld. Det räcker inte med att vägra våld. Ickevåld ingriper där våld och förtryck utförs.

Utan fullkomlighet

En intressant skillnad mellan Agamben och Gandhi är att Agamben blir mer pessimistisk kring genomförandet av det goda, av verklig rättvisa och demokrati. Målet avlägsnar sig medlet hos Agamben.

Gandhis ickevåld genomför ickevåld även där våld och förtryck dominerar: i fängelsecellen, mitt i kriget. I ickevåld är genomförandet av jämlik fördelning av makt och resurser, av demokrati och omsorg, själva medlet. Målet blir medlet. Att genomföra målet blir startpunkt snarare än en avlägsen, omöjlig slutpunkt.

Möjligen är Agamben så skeptisk till fullkomlig godhet att han återinför det fullkomliga för att bevisa dess omöjlighet.

Gandhis ickevåld behöver däremot inte fullkomlighet eller totalitet. Ickevåldet förverkligar ickevåld genom osäkert, sårbart beroende. Det genomförs i beroende av dem som inte är som oss, som inte tycker som oss, som är kritiska till oss.

Agambens kritik mot fullkomligheten riskerar att dra in honom i fullkomligheten. Negerandet blir del av det som negeras. Ickevåld behöver inte

hamna i samma fälla.

Satyagraha

Misslyckandet är del av experimenterandet med ickevåld. Gandhi uppfattade ickevåld som experiment med sanningen. Gandhi utvecklade begreppet satyagraha: sanningsgripande, greppa tag med sanningen, sanning som greppande.

Satyagraha hjälper oss att begripa sanningen som kroppsligt greppande. Det bryter dualismerna ande-kropp, sanning-materia. Sanningen är ingen andlig representation av en materiell verklighet. Sanningen är en intensifiering av det materiella.

Sanningen greppar tag i det ofullkomliga. Och sanningen, ickevåldet, är i sig ofullkomligt. Sanningen fumlar. Ändå genomförs den. Det ofullkomliga uppnår målet. Inte ensamt. Utan genom att ingå relationer.

Ifall vi använder Agamben för att förstå Gandhi behöver vi begripa sanningen som något som inte kan existera bortom våld och förtryck. Sanning kan inte vara sanning i sig, för sig. Sanningen berör våld och förtryck. Att ingripa är det sanna.

Per Herngren

26 maj 2016, version 0.1.1

Fotnot

1. Giorgio Agamben, *The Coming Community*, elektronisk utgåva, Regents of the University of Minnesota, 2007, original 1990.

Moral motstår lojalitet

Texter om ickevåld, konflikthantering, samhällsförändring, civil olydnad och plogbillsrörelsen